

İRFAN'DAN

“İhsan” asli güzelliğin hayata yansıtılmasıdır. Bir anlamda güzeli bulma çabası olan estetik, aslında asli güzelliğe ulaşma yolcuğudur. “İhsan” güzellik, incelik, zarafet, derin kavrayış, yüksek duyarlık, edepli ve özenli olma; teslimiyetin güzelliğinin bütün hareketlerimizde yansıtılması anlamına gelir. “İhsan”sız insan, tahrip edicidir. Hakikat ve hikmet ile iç içe geçmiş bir estetik, sanattır. Kültürel gelişme başlı başına bir başarı değildir. Kültürel gelişme, ihsan boyutu ile varoluşsal ve kalıcı değerlerin anlamına varmakla gerçekleşir.

Estetik anlayışının ihsan boyutu ile maddi estetik anlayışı arasındaki ilişki, gerçek ile gölge ilişkisidir. Biri gerçek âlemi, diğeri yansımaları merkeze alır. Maddi dünyada estetik, sanatta ve yaşamda güzel ve güzellik denen kavramın bilimidir. Estetik, insanda güzel duygusu uyandıran, güzellik duygusuna uygun olan, güzellik duygusuyla ilgili bir kavram olarak tarif edilir. İnsanın en önemli özelliklerinden biri estetik bir duyarlılığa sahip olmasıdır. Bu anlamda insanlık tarihini anlamamızın en kısa ve kolay yolu estetik ve sanattan geçer. Toplumların hakikat anlayışının ve bununla bağlantılı olarak estetik duyarlılığın dışı vurumu olarak gündelik hayat, tezahürler aynı zamanda yaşam felsefeleri hakkında bilgi verir. İnsanlık tarihinde insan ve mekana, onlara çeşitli açılardan bakarak anlamlar verilmiştir. Bu bakış açılardan ayırt edici iki temel yaklaşım var. Biri; “İnsanın dünyadaki esas vazifesi dünyayı güzelleştirmektir”, ilkesiyle yeryüzünü güzelleştirmek. Diğeri; Ebedilik peşinde koşmaktır. Dünya inşa edilirken bu iki yaklaşımın derin izleri görülmektedir. Ebedilik yaklaşımıyla din ve hayatın sanatsal ve estetik boyutu gölgelenir.

Sonuçta bir şeyin yanlısını bulmak yerine dışlayıcı, ötekileştirici ve yok edici bir dil geliştirilir ve insan hayatında önemli bir yer işgal eden güzellik duygusu körelmeye başlar. Hâlbuki hayat bir uyumdur. Mevlânâ ve Yunus Emre gibi düşünürler bu uyumu yakalayarak, aşkla akli bir potada eriterek uyumlu hale getirmişlerdir.

Uyum gibi kimlik ile estetik arasında da bir ilişki vardır. Kimliksizleşme, kültürsüzleşme ile başlar. Kimliksizleşme saldırganlık üretir. Edward Said’e göre, “Kültür zamanla ve genellikle saldırganlaşan bir biçimde, ulusla ya da devletle birlikte anılmaya başlanır.” Bu durum “bizi”, “onlardan” farklılaştıracak düşmanlığı körükler. Bu anlamda kültür bir kimlik kaynağıdır. Tanzimat’tan bu yana, hastalıklı bir kültürel kirlenme söz konusudur. Söz konusu hastalıklı yapı; nakli, akli ve vicdanı yok sayarak başta Kur’an, akıl, ilim, irfan, edebi, sanat ve estetik anlayışımızı köreltti. Asli güzellik olan “ihsan”dan uzaklaştırdı. Geleneksel İslam, Müslüman zihninde ve ruhunda yarattığı gerilim, şehirlere de doğrudan doğruya bir karışıklık ve kaos biçiminde yansımıştır.

Hayatın iki sütunu: insan ve mekândır, önce insan sonra mekân “ihsan”dan soyutlandı. Şehirler asli güzelliklere yabancılaştı. Mekân estetik fakiri oldu. Mekân tasarlanırken sosyal, siyasî ve iktisadî faktörler dışında ruhî ve fikri faktörlerle birlikte Kur’an’ın akıl, ilim, irfan, edebi, sanat ve estetik anlayışlarını da görünür kılmak, kaçınılmaz bir zorunluluktur. Müslüman mekân ve mimari estetik anlayışının hedefi, asli güzelliği keşfetmektir. İslâm sanatında güzellik, İlâhî Güzelliğin (Cemal) bir yansıması olarak değerlendirilir: Ünlü hadisin teyit ettiği üzere, “Allah güzeldir ve güzelliği sever.” Üstelik güzellik hakikatin ve onun tezahürlerinin bir yansımasıdır.

Mekân tasarlanırken tarihten, antropolojiden, teolojiden, sosyolojiden, bugün ve yarınların ihtiyaçları düşünülerek hareket edilmesi gerekmektedir.

Şehir ve Estetik sayımızla insan ve mekânın estetik ile serencamını ele aldık. Bu sayımızda İslam medeniyetinin ihsanla çiçeklenme örneklerine yer verildi. Mimari estetik özel bir sayıda ele alınacağı için bu sayımızda yer verilmedi. Şehir ve Estetik sayımızda, İslâm’ın estetik görüşünün sağlıklı ve tatmin edici bir şekilde ortaya konmak ayrıca bütün estetik değerlerin kaynağı, anlamı ve bağlı oldukları hakikat anlayışı ile olan ilişkisinin felsefi ve metafiziksel dayanaklarını tartışmaya açtık.

Editor